

„Draugas“ – Amerikos lietuvių gyvenimo veidrodis. 1909-1911 m.

Audronė V. Škiudaitė

Pirmieji „Draugo“ numeriai išėjo mažo formalo – žurnalo dydžio 16 puslapių ir ant gero popieriaus. Nuo 1910 m. pradžios pradedamas spausdinti 8 psl. didelio formato laikraštis, kuris išliko iki pat 2006 m. Pirmųjų „Draugo“ laikraščių kaina – 25 centai.

Nuo pat pradžios ryškios dvi žinių grupės – žinios iš lietuvių telkinių Amerikoje ir iš Lietuvos. Temos – ypač skaudi katalikams laisvamanybė ir blai-vybė – Lietuvoje dar gyva Motiejaus Valančiaus idėja, kurią šviesuoliai iš savo parapijų atsivežė kartu su kukliais daiktais. Visus pirmuosius leidimo metus labai ryški leidėjų nuoskauda – žmonių tamsumas, nenoras skaityti laikraščių ir kartu noras juos pažadinti. Šviesiosios žinių temos – bažnyčių statyba, parapijų mokyklų steigimas, katalikiškų ir tautinių švenčių šventimas su chonais, orkestrais, deklamacijomis, dainavimu.

1909 m. lapkričio 4 d. numeryje redaktoriaus pastabose keliamas savų korespondentų trūkumas, jų pasirošimas teikti žinias. O reikalavimai „Draugo“ korespondentui skamba panašiai, kaip skamba ir šiandien – žinios turi būti tikros, nešališkos. Redakcijos skiltyje rašoma:

„Korespondentai tuomet negalėtų savo raštuose valdyties savo simpatijomis ir antipatijomis, o jausdami atsakomybę prieš visuomenę, stengtusi būti sąžiningais: pirm pasiūsiant korespondenciją ištirtų dalykus, patįs ginčiuose iš-klausytų abiejų pusių ir t.t. Taip, kaip dabar yra – apie kunigo pamokslą rašo tas, kurs jo negirdėjo, apie mitingą arba prakalbas – kurs ten nebuvo, apie šaip jau atsitikimą – kurs apie jį tikrai girdėjo... Pavedus korespondencijų rašymą rim-tiems, sąžiningiems, bešališkiems ir apmokamiems visų laikraščių bendromis lėšomis vyrams, iš korespondencijų turėtų išnykti užgauliojimai, iškraipinėji-mai, melai, pavydai, kerštai – žodžiu, tas viskas, kas mūsų laikraščiuose dau-giausiai erzina žmones. Kitaip tariant, nors iš vieno atžvilgio laikraštijos etikos klausimas taptų išrištas“.

Ta pačia proga sakoma, kad reikia redaktorių ir leidėjų suvažiavimo, kur būtų svarstomi tarpusavio santykiai ir išnyktų neapykanta kitokių pažiūrų žmo-nėms. Pravardžiavimas „yra vaisiai doriško ir protiško neišsilavinimo“.

Bendrųjų problemų kėlimas rodo, kad „Draugo“ sumanytojai buvo atsa-kingi, mąstantys, prisidėję atsakomybę už lietuvių išėivių dvasinio ir kultūrinio

DRAUGAS

KATALIKIKAS LAIKRASTIS

PAŠVĘSTAS AMERIKOS LIETUVIŲ KATALIKŲ REIKALAMS.

WILKES-BARRE, PA. LIEPOS 12, 1909.

Nr. 1.

PASVEIKINIMAS „DRAUGUI“.

Seitoni mūsų motinėle,
Tiek aužiū vargus Lietuva,
Jau galvą iš miegu pakele,
Ir darbu knibda jos dirva.
Verteivis, kurpius ir artojas
Stiprion vienyben telkiasi;
Išpračiū relai ai žiems klojas.
Bet ju kantrybe yr' skalsi.
Jau naudą skaityme atrada
Ir ukioinkas ir pirklys,
Ir piemeniukas, ką gano banda,
Be mokslo buti negalis.
Jaunimas meta girtuokliavęs,
Prie knygos, rašto griebiasi,
Senieji nepažįsta savęs —
Tavo...
Jiegu neilstančių kruva
I vieną telkiasi draugija,
O josios vardas Lietuva!

Gražu žiuret i mus' tevyne
Iš tolo — mums, jos išieviams,
Kurie svetimtaučius pažinę,
Paveizdan stato lietuviams.
Bet broliai mus' anapus juriu
Jau visame pranokata mus:
Męs jaučiames usą už duriu,
Nors matome svetimtaučius.
Vienok troškimas mus' vyko,
Troškimes metu keleriu.
Ir širdis doro kataliko
Jau sudrebej' džiangsmu tikru.
Jau leisti pradedame "Draugą"
Tų sunu musu ropėčiu.
Tegul jis didis mums užaugu
Nors gimęs žemeje svečiu.
Tegul kiekvieno gričių lanko,
Ramybę nešdamas visiems:
Jis draugas didelio ir menko,
Kiekvieną linksmins, stiprius, rems.

Gyvok šaltu kuoilgiausiai,
Tu, drauge ir šaldve mus'!
Ir platiokis vėndlaugiausiai,
Lai tavo vėsis nepražus!

J. K.

Paaiškinimas

Mums tapo prikišta viešai, kad norime padėti pirmo numerio išleidimą iki po seimo, idant prašalint "Draugą" Susivienijimo L. R. K. A. organu. Dėl šios priežasties, kad naujas laikraštis esąs steigiamas tam tikrai, knygai pervare praitame Susivienijimo seimui, kad užkenktu kitiems laikraščiams. "Draugas" nori bu nereikia jokio or. vieniams metams. Tačiau nereikia žinoti, ar kokios atskiros draugijos, bet visu Amerikos lietuvių draugijai, kaip ir "Draugo" steigėjai, turime visų katalikų organu. Atskiru organizacijų reikalais už niekada jokio noro sukurti savo laikraštį kokiam nors savaraimėms tikslais, kiek jos derbais interesusis visuomenės gausiajai organu. "Draugo" direktoriai tyčia atsisakė.

▲ Taip atrodė pirmojo „Draugo“ laikraščio, pradėjusio eiti kartą per savaitę, numerio, atspausdinto Wilkes Barre, PA, 1909 m. liepos 12 d., pirmasis puslapis

lygio kėlimą žmonės. Šiandienos terminais galima būtų pasakyti – buvo valstybinio mąstymo – nesiekė sau naudoti, o dirbo dėl bendrojo gėrio.

Tai patvirtinanti tema – švietimo, mokyklų klausimo kėlimas. Minėtame numeryje rašoma, kad „ėmus ir lietuvių laikraščiams klegėti apie viešųjų (Public schools) ir pašalinių mokyklų vertę, manau, žingeidu būtų mūsų visuomenei žinoti, ką apie tai mano didesnės ir apšviestės tautos. Morališkai visi Kanados ir N. Anglijos prancūzai yra dideli priešai viešųjų Amerikos mokyklų. Jie, pradėję kur tvirti parapriją, pirmų pirmiausiai pastatydina mokyklą, o paskui jau bažnyčią ir kitas reikalingas trobas“.

Čia pat redaktorius tai tarsi iliustruoja įdėdamas žinutę, kurioje autorius „Jonelis“ rašo, kad egzaminus Chicagoje išlaikė 80 nuošimčių parapinių mokyklų mokinių, o viešųjų – tik 54 nuoš., tuo teigdamas, kad parapinės mokyklos yra geresnės.

Reikia pasakyti, kad „Draugo“ straipsniai, ypač redakciniai, yra tiems laikams gana geros kalbos. Keliamas lietuviškos rašybos klausimas.

Apie laikraščio tematiką galima spręsti iš jame vestų skyrelių: kiekviename numeryje pasirodantis redakcinis straipsnis; evangelijos skaitinys; katalikiškos žinios iš pasaulio; žinios iš lietuvių kolonijų („Iš lietuviškų dirvų Amerikoje“) ir Lietuvos; literatūros skyrelis; kritika ir bibliografija (pvz., aptariamas Jovaro 1909 m. Pittsburghe, PA, išleistas apysakų rinkinys; autorius kritikuojamas ne už pirmeiviškumą, nors buvo spausdinęsis socialistiniuose laikraščiuose „Kova“ ir „Keleivis“, bet už „vaikiškumą, trūkumą vaidentuvės“); „Sveikatos užvaizdos pamokymai“; „Naminis vaikų auklėjimas“; „Vaikų skyrius“ (kuriame dažnai spausdinami Ksavero Vanagėlio didaktiniai kūrinėliai); „Visokios žinios“ – tai Jungtinių Amerikos Valstijų naujienos. Net 2 psl. skelbimų (skelbėsi keli gydytojai, bankas, graborius, kepurininkas, ūkinių prekių krautuvininkas).

Reikia pasakyti, kad pirmųjų mėnesių (nuo 1909 m. liepos iki gruodžio) straipsnių, ypač redakcinių, autorystę sunku nustatyti. Kaip aiškėja iš kun. A. Vizgirdos 1959 m. rašyto laiško „Draugo“ redakcijai, A. Kaupas rengė ne visus pirmuosius numerius. Lietuvių istorijai tai neturi reikšmės – laikraštis gimė ir buvo užprogramuotas šimtmečiui, o pirmieji redaktoriai visi buvo to meto intelektualai, jauni, kūrybingi, raštingi ir atsidavę lietuviybės idėjai. Svarbiausia, kad jie padėjo gerus pamatus.

Toliau bandysime pristatyti pirmųjų metų laikraščio skyrius, skiltis ir temas.

Redakcinė skiltis

Tai pati svarbioji skiltis, rodanti laikraščio kryptį. Joje daug dėmesio skirta švietimui, pasaulio politikos apžvalgai, Bažnyčios vaidmeniui, diskutuojama su kairiųjų ideologija, kuri tuo metu buvo dar labai populiarė ir katalikiškajai aršiausia konkurentė. Tik po 1917 m. bolševikų revoliucijos Rusijoje amerikiečiai socialistai atsitokėjo, kur gali nuvesti tamsias darbininkų mases kiršinanti jų ideologija, ir aprimo, perėjo į taikių reikalavimų veikimą; sumenko arba visai išnyko socialistų organizacijos. Tuo metu, kai kūrėsi „Draugas“, socializmo idėjos dar buvo labai populiaros, jas skatino žiaurus išnaudojimas anglių kasyklose ir fabrikuose, vyko streikai ir protestai, netgi susirėmimai su ginkluota policija arba riaušių malšinti atsiųsta kariuomene.

Redaktorius kun. A. Kaupas – mąstytojas. Jo vedamieji ilgi, išsamiai nagrinėjantys opią, aktualią temą.

22 nr., o tai buvo 1909 m. rudenį, redaktorius kun. Antanas Kaupas pradeda per keletą numerių spausdinamą traktatą darbininkų klausimu, diskutuojama su socialistų ideologais. Reikėjo savo – katalikiškų pažiūrų skaitytojui įduoti blaivų, gana pakantų, nekiršinantį požiūrį į socializmą, nes lietuvių visuomenė riaušių metu taip pat patirdavo nuostolių.

22 nr. redakcinėje skiltyje sakoma (atpasakojame): neiname su socialistais, bet ir su kapitalistais. Siekiame teisingo užmokesčio už darbą – ateivis lietuvis turi gauti tokį atlygį už darbą, kaip ir amerikietis. Reikia gerų darbo sąlygų, teisingai normuotų uždarbių – nuo aukščiausio iki žemiausio. Streikuose nukenčia nekalti žmonės. Kapitalas nėra išnaudojimo vaisius, jis greičiausiai gali būti taupymo vaisius. Darbdaviai ir darbininkai turi susitaikyti, nes vieni kitiems yra reikalingi. Nenorim, kad jie kovotų. Valdžia turi prižiūrėti kasyklas, dirbtuves, kad jose dirbti būtų sveika, šviesu ir saugu. Darbas neturi kenkti moterų ir vaikų sveikatai. Darbininkams turi būti suteikiamos poilsio dienos.

23 nr. Tai buvo pasirengimo švęsti Žalgirio mūšio 500-ąsias metines laikas. Redaktorius aptaria „Lietuvos“ laikraščio publikaciją, esą čikagiečiai nesutaria, kaip minėti šią datą visiems lietuviams kartu – vieni pelną nori skirti knygos apie Žalgirį (Griunvaldą) išleidimui, katalikai gi nori pastatyti našlaičių prieglaudą, globojamą vienuolių; dar kiti – aukoti Tautos namams Vilniuje. Išskiriamos dvi ideologinės srovės – tautiečiai ir katalikai.

1910 m. 1 nr. rašoma, kad Rygiškių Jonas galop pradėjo leisti savąją „Lietuvių kalbos sintaksę“. Redakcijos skilties autoriaus žodžiais, užuot ištaisius dar labiau rašyba painiojama, nes vietoj „jūs“ rašoma „jūs“.

1911 m. sausio 5 d. platus str. apie Suvienytųjų Nacijų Organizacijos komisijos tyrimus emigracijos tema. Prieita išvados, kad žmonės iš Europos į Ameriką bėga ekonominiais sumetimais. Komisija konstatavo, kad laivuose bausis išnaudojimas, taip pat ir atvykus į Ameriką. Keli komisionieriai važiavo tikrindami ir pamatė, kad kaimiečiai tamsūs, jiems lupami keli kailiai. Apsijėjimas su jais – kaip su galvijais – jie priverstinai turi pirktis darbus, daiktus. Išvados bus teikiamos Kongresui. Rekomenduojama nebeleisti ateiviams dirbti pramonėje, nes jie išstumia amerikiečius, reikia siųsti juos dirbti į žemės ūkį.

Kitame numeryje tęsiamas Imigracijos komisijos išvadų aptarimas. Kriminalai naujųjų imigrantų rajonuose nėra didesni už senųjų, todėl paneigiama tokia susidariusi nuomonė. Ateiviai nesišalina švietimo, savo vaikus nori mokyti; ten, kur gyvena vien ateiviai, pastebėta daug neasimiliuotos medžiagos. Siūloma juos asimiliuoti: geradariai raginami steigti mokyklas, užvesti Amerikos pramogas, kad galima būtų ateivius kuo greičiau įtraukti į Amerikos gyvenimą, įskiepyti amerikiečio dvasią.

Teigiama, kad darbas už skolą turi būti laikomas išnaudojimu.

Naujieji ateiviai gyvena kuo prasčiausiai. Geležies dirbtuvėse darbininkai per metus uždirba 346 dol.

Moterys laiko burdingierius (nuomininkus), dirba siuvyklose, suka cigarus.

Reikia prižiūrėti naujųjų ateivių dorą.

Žinios iš Lietuvos

„Draugas“ yra ne tik istorinis Amerikos lietuvių gyvenimo šaltinis, bet ir Lietuvos, kuri tuomet populiariai – kasdienėje kalboje buvo vadinama Krajumis, išverstu iš rusiško pavadinimo „Rusijos Šiaurės Vakarų kraštas“ (Severo zapadnyj kraj). Įdomu, kad žiniose iš Lietuvos rašoma ir apie Latvijos, Baltgudijos, kitų aplinkinių vietovių lietuvių gyvenimą ir organizacijų veiklą. Lietuvos žinios pirmaisiais metais dažniausiai imtos iš Vilniuje ėjusios „Vilties“, kurią redagavo Antanas Smetona, „Vilniaus žinių“, redaguojamų kun. Juozo Tumo, ir Seinuose leidžiamo „Šaltinio“.

Štai 1909 m. 17-ame numeryje Telšių Pliumpis rašo „Dėl pirmosios žemaičių gimnazijos įkūrimo“ („Viltis“) – apie Telšiuose S. Narutavičiaus rūpesčiu įkurtą mokyklą su vyrų gimnazijos kursu. Mokslo draugijos pirmininkas J. Basanavičius ir sekretorius J. Vileišis skelbia apie draugijos darbą. Puziniškyje mirė daktaras L. Petkevičius, visuomenės veikėjos ir būsimosios rašytojos

Gabrielės Petkevičaitės-Bitės tėvas. Iš prūsų Lietuvos ateina nelinksma žinia: išleidęs 9 numerius M. Jankus Klaipėdoje sustabdė laikraštį „Dienos laps“.

18 nr. Liepojoje gyvena 20 tūkst. dūšių lietuviškų, yra 1646 m. vyskupo klebono von Roppo statyta bažnyčia, gražesnė ir už kitataučių.

Į Seinus atvyko nauji kunigai, vyko „Žiburio“ šventė; atgijo Kretingos vienuolija; korespondentas iš Sintautų praneša apie gražų rudenį; Plokščių žmonės reikalauja „nedėldieniais ir šventadieniais uždaryti traktierę“. Žmonės patyrė caro žandarų kratas, ieškota socialistiškų raštų.

Molėtuose žmoneliai dirba prakaituoja, o sekmadieniais, po bažnyčios, eina pas Elijų „uždirbtų per savaitę skatikų skaičiuoti. Molėtiečiai ir be mokslo moka arti“ („Šaltinis“).

22 nr. Iš Kruonio – derlius geras, tik bulvės ne. Kirmėlės rugius nuėdė ir miškus naikina.

Aknystoje atidaryta dviklasė mokykla, sulaukta lietuvių mokytojo. Mokiniių 182.

Birstone pašventinta nauja bažnyčia; Vilkaviškyje įvyko Lietuvių krikščionių ūkio draugijos „Žagrė“ susirinkimas; Prienuose tariamasi „taisyti“ progimnaziją; Kaune ketinama leisti du nauji laikraščiai: „Garnys“ ir „Lietuvaitė“.

1910 m. 1 nr. Kauno muziejų aplankė 18 tūkst. žmonių.

Žinios iš Suginčių, Antašavos, Plokščių...

Panevėžyje iš Lietuvių klubo varoma lietuvių kalba. Kvietimai surašyti rusiškai.

Iš Vieksnių daug neigiamų žinių – susimusė, išdavė valdžiai, užmušė.

1911 m. sausio 5 d. Švietimo trūkumas, girtuoklystė, tamsumas tebevaždžioja žmones: atsirado Beržėnų okolicoj sukčius, apsimetęs agentu, kuris be pinigų galintis nuvežti į Ameriką. Keli patikėjo ir grįžo pėsti ir be pinigų.

Dėl neteisingų pasielgimų Liepojoje uždaromas iševystės biuras, kuris Lietuvoje turėjo kelis skyrius.

Kaimas keliasi į vienkiemius Antašave.

1911 m. sausio 19 d. numeryje iš Ramongailių, Panevėžio apskr., rašoma, kad išėję viensėdžiais ramongailiečiai pasidarė daug blaivesni. Nereikia dabar gerti už ganiavas, nereikia gerti už pabaudas. Seniau, kaip pradeda visas kaimas gerti, stačiai baisu... Valutiškiuose, Ežerėnų apskrityje, keltis į viensėdžius nemanoma, kaimas didelis, bet spaudos neskaito, tik keletas įsirašė į Šv. Kazimiero draugiją.

Stakliškės. Nauja mokykla veikia jau 5 metai, bet joje vieni miestelėnų ir žydų vaikai. Daug blaivininkų, bet nėra kam jų suburti į draugiją. Apšvietime

žmonės pradeda kilti.

Kamajai. Žydai priešinasi latviams, kad šie surengė gyvulių turgų – aplo-
tą, nes latviai brangiau pirko gyvulius. Iki tol supirkdavo vien žydai.

1911 m. vasario 2 d. Perloja. Dėl blaivystės ir apšvietimo daug darbuojasi
klebonas. Daug išblaivino, paragino skaityti laikraščius. Ypač girtuokliavimu
atsižymi buvę Amerikoje. Daugelis prageria uždarbį ir vėl išvažiuoja.

„Saulės“ draugija skelbia, kad steigia Kauno gubernijoje mokyklas ir kny-
gynus – jau yra 72 skyriai, 40 mokyklų, 30 knygynų. Kun. K. Šaulys ragina au-
koti „Saulei“.

1911 m. balandžio 6 d. Upyna, Raseiniai... „Beveik nebėra tokių namų, iš
kurių kas nors nebūtų nukeliavęs Amerikon, o randasi ir tokių šeimynų, kurios
ištisos jau parsikėlė Amerikon. Dagi tėvai našliai eina, nesigailėdami palikti ant
svetimų rankų savo kūdikių! Augant vaikams jų gimdytojai nepagalvoja, kaip
apšvietus savo vaikus, pripratinus prie darbo, pramokinus kokio amato, ne! Jie
tik ir kala jų galvutėn, kad paaugę išeis Amerikon, užsidirbs daug pinigų, įsitai-
sys puikius drabužius ir grįš namo ponais“ („Šaltinis“).

Yra žinių iš svetur gyvenančių lietuvių: Rostove prie Dono į vestuves
susirinko 40 lietuvių, bet 5 nelietuviškai nusiteikę visus norėjo priversti kalbėti
lenkiškai. „Bet nebe tie laikai, jau ir lietuviai ne taip greitai pasiduoda“.

Čiornaja Padina, Samaros gubernija. Padidinta mokykla į dvi, nes trūko
vietos. Yra du lietuviai mokytojai. Per Naujųjų metų eglutę buvo lietuviškai dai-
nuota, deklamuota. Sutaisytas choras, kuris gieda per pamaldas.

Liepoja. Čia gyvena keliolika tūkstančių lietuvių – mokinių, darbininkų,
nedidelis inteligentų būrelis. Čia tėra pašalpinė draugija, dviklasė mokykla, lie-
tuviškų knygų sankrova (anksčiau buvo dvi). Knygyno laikytoja serga mirtina
liga. Knygų visai neliks. Latviškas knygynas verčiasi kuo puikiausiai. Liepojos
lietuviai labai atsilikę nuo Rygos. Klesti lenkybė. Tėvai net baudžia vaikus už
lietuvišką žodį. Mylinčių tėvynę mažuma.

Balandžio 11 d. Varšuvoje mirė M. K. Čiurlionis. Kūnas išsiųstas Vilniun.

Iš lietuviškų dirvų Amerikoje

1909 m. Dažnuose mažesniuose ar didesniuose straipsneliuose iš atskirų
vietovių, kur įsikūrę lietuviai, paprastai duodama žinių, kiek ten yra lietuvių
– viengungių ir šeimų, kokią nuosavybę jie valdo, iš ko duoną pelno, kokie at-
lyginimai, kiek kainuoja prekės. Pvz., 17 numeryje – dvi žinutės iš Oklahomos:
miesteliuose 62 šeimynos ir viengungių; 2 žinutės iš Penssylvanijos valstijos,

kur lietuviai dažniausiai dirba anglių kasyklose; pvz., Hartshorne gyvena 62 lietuvių šeimos: 164 vyrai, 62 moterys, 4 našlės, 68 vaikiukai, 68 mergaitės, 9 mergelės. 4 lietuviai turi krautuves; draugijų yra ir katalikiškų, ir laisvamaniškų.

Žinutėje iš Mechanicville, PA, apgailestaujama, kad lietuviai leidžiasi apgaunami lenkų (santykiai su lenkais, dažniausiai tikėjimo dalykuose, taip pat dažna tema) ir nori statyti bažnyčią („dar mažai lietuviai jiems pristatė“). Daugelis lietuvių nenori kalbėti lietuviškai, skaito lenkiškus laikraščius.

A.J. Neris iš Burlingtone, NY, rašo, kad lenkai norėjo kurti bažnyčią, bet lietuviai neprisidėjo ir nieko iš to neišėjo; lietuviai norėjo lietuviškai kalbančio kunigo, o lenkas kunigas lietuviškai nemokėjo.

Iš Waukegan, IL, rašo „Parapijonas“: čia lietuvių nedidelis būrelis – 200 šeimynų; lietuviai jau turi Šv. Baltramiejaus bažnytėlę. Lietuviai esą jau buvo nustoję lankyt bažnyčią, bet Dievas susimylėjo ir atsiuntė gerą ganytoją – kun. M. Krušą, kuris puikiais pamokslais ir geru pavyzdžiu patraukė žmones „ant tiesaus kelio. Į atlaidus rugsėjo 17-19 d. suvažiavo 10 kunigų. Daug paklydėlių sugrižo nuo šuntakių. Buvo pilna bažnyčia“.

Kun. Juozapas Šeštokas rašo iš Brooklyno, NY, kad mirė moteris, palikusi 4 vaikelius – mažiausiajai 4 savaitės, vyriausiasis – kunigas. „Lai būna toji šalta žemelė lengva Lietuvaitei“.

Kun. A. Staniukynas iš Chicagos praneša, kad 1909 m. gruodžio 5 d. bus pašventintas kampinis Šv. Kazimiero seserų vienuolyno akmuo. „Tą apeigą atliks Chicagos arkivyskupas Quigly. Tam tyčia bus atmuštas medalis“.

Minersville, PA, lietuvių parapijoje baigiama statyti ir bažnyčia. Kun. J. Dumčius kviečia visus atvykti į bažnyčios šventinimo iškilmes. Vėlesniuose numeriuose bus informuota, kad bažnyčia pašventinta, daug žmonių susirinko, nors buvo šalta, snigo ir buvo didžiulis vėjas. Iš New Philadelphijos ir Cumboles pribuvo 8 karai (arklių traukiami dideli vežimai. Red.) su žmonėmis. Arkivyskupo delegatas gyrė už bažnyčios pastatymą, bet peikė dėl mokyklų, „kurių pas lietuvius didžiausia stoka“.

Pittstone, PA, rengiamas teatras ir pokylis – renkamos lėšos naujiems vargonams naujoje bažnyčioje. „Bus vaidinta trijose veikmėse labai juokinga juokažaislė „Žydai ir Žydbernys“. Sėdynės po 35 c priekyje“.

18 nr. Kelintą kartą skelbiama saugotis apsišaukėlio Dilonio, „atkritėlio nuo Katalikų Bažnyčios“, kuris Philadelphijoje ir kitur parapijas kūrė, šliūbą davė.

Autorius iš Youngstowne, OH, peikia, kad čia lietuviai snaudžia, kitur toks būrys jau būt šį tą nuveikęs.

Amsterdam, NY. Jau 5 metai kun. J. Žydavičius darbštumu ir energija atsiekė, kad parapija turi nuosavybę 100 000 dol. vertės. Paimta paskola, žmonės labai prisirišę prie kunigo. Jis vieną sergantį atsigabeno į kleboniją ir gydė, kol pasveiko, paskui parūpino darbą. Čia nėra vaidų nei peštynių.

Metinis „Motinėlės“ (organizacijos, kuri rėmė nepasiturinčius jaunuolius siekti mokslo. Red.) seimas vyks „Draugo“ redakcijoje, Wilkes Barre, PA.

22 nr. Wilkes Barre, PA, Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Vytauto politiškas klubas rengė paskaitas politine tema.

„Nuo gruodžio 1 d. „Draugas“ perėjo į žinomo advokato Jono S. Lopatto priežiūrą. Redakcija ir pakraipa pasilieka ta pati“.

23 nr. Chicagoje, IL, Šv. Jurgio bažnyčioje, vyko apvaikščiėjimas – šventė. Sakramentus priėmė 1500 asmenų, buvo suvažiavę daug kunigų. Westville, IL, atlaidoose komuniją priėmė 500; atlaidai Wanamie, PA, Worcester, MA – kunigo primicijos.

Mahanoy City, PA, vyko socialistų „prakalbos“. „Bjauriai socialistai meluoja, girdi, kunigija temdina mus protą, kad palaikyti žmones vergijoje, liepdama tikėti į nematomas esybes“.

Lietuvių kolonijose vyksta pasiruošimas Žalgirio mūšio 500 metų minėjimui. Raginama minėti skyrium nuo lenkų.

23 nr. Korespondencijose giriami kun. A. Kaupas ir A. Milukas: „Nėra kolonijos, kur kun. Milukas nebūtų turėjęs prakalbą“.

Orchard Lake, Mich. Lietuvių būrelis mokosi lenkų seminarijoje, kuri egzistuoja 25 metus. Čia veikia Šv. Kazimiero literatiška draugijėlė ir knygynas, kuriame 348 knygelės; iš Lietuvos pareina spauda: Kauno „Draugija“, „Vienybė“, Vilniaus „Viltis“, „Rygos garsas“, „Šaltinis“ iš Seinų; „Vadovas“. Iš Amerikos – „Draugas“, „Žvaigždė“, „Katalikas“, „Lietuva“. Draugijos, kuriai priklauso daugiausia gimę Lietuvoje, tikslas – lavinties savo kalboje, rašyboje, savo tautos istorijoje, pažinti šiek tiek jos literatūrą ir t.t. Susirinkimai vyksta kartą per savaitę savaitgaly. Amerikoje gimusieji žada atverti savo kuopą.

Worcester, MA. Pašventinta Šv. Jurgio draugijos vėliava. Skambėjo dainos ir prakalbos. Kunigai prakalbose pasakojo apie Lietuvos istoriją. Deklamacijos, du chorai. Vargonininkas skambino piano. Šokiai. Žmonių būta netoli 1000.

1910 m. 1 nr. Jeigu „Draugas“ neatšauks savo parašymo, mes nebeskaitysim „Draugo“.

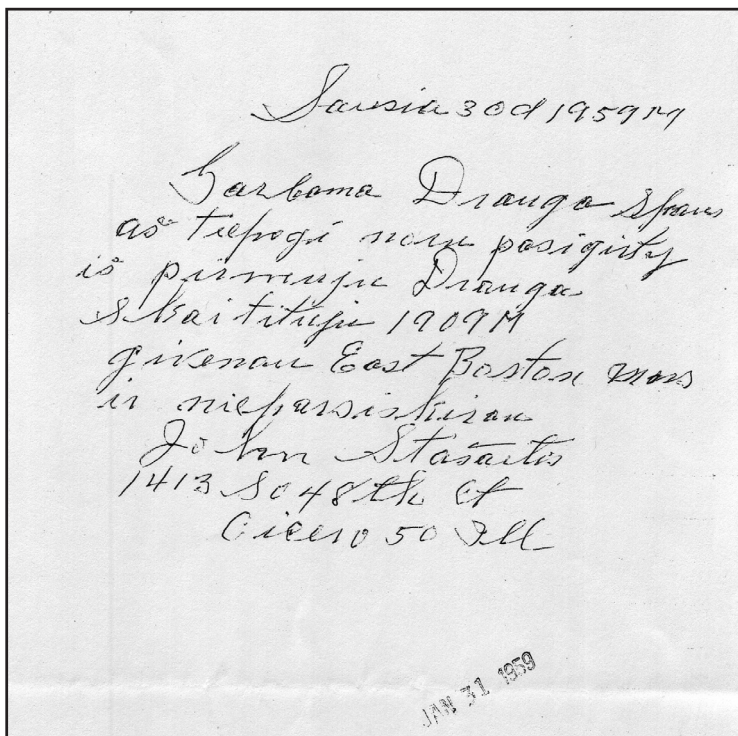
So. Deerfield, MA. Lietuvių – apie 100, daugelis dirba ant ūkių, kai kurie turi savo ūkes. Didžiausias – Baranauskas. Anglai eina į miestus, lietuviai

perima jų ūkes. Žemės geros svogūnams ir tabakui auginti. Lietuviai priguli prie airių parapijos, bet lietuviškų pamaldų nėra. Su misijomis atvyksta lietuvių kunigų.

Athol, MA. Išsamioje korespondencijoje Kazys Kalikius rašo, kad vėl sukrusta kurti savo parapiją. 350 asmenų (iš viso su vaikais 700 lietuvių) pasižadėjo mėnesinę duoklę. Kol kas norima turėti lietuvių kunigą prie airių parapijos, klebonas sutinka. Bėda – trūkumas lietuvių kunigų. Kita bėda – vikarui esant lietuvių aukos vis tiek atitektų airiams, o ne lietuvių bažnyčiai statyti. Siūloma siųsti delegaciją pas vyskupą gauti leidimą steigti lietuvių parapiją ir ieškoti klebono. Ieškoti vietos pas airius, jei ne – pamaldas rengti lietuvių salėje, kurią turi draugija. Apgailėstaujama, kad visoje Massachusetts vyskupijoje tėra vienas lietuvis kunigas Jakaitis, kuris Clintone sako lietuviškus ir angliškus pamokslus. Jį sunku išgauti iš vyskupo, nes jis neturi lietuviui kunigui pakaitalo. Worcesteryje dirba Bukaveckas, bet jo reikia ir ten, nes parapija skaitlinga. Ten Mickevičia žmonės suvedžioja (agituoja steigti parapijas, kurios nepripažintų Romos pavaldumo, vadinamąsias tautines. Red.).

Grand Rapids, MI, 5 metai lietuviai čia turi savo bažnyčią (įdėta ir puikios bažnyčios nuotrauka. Red.). Pradžia buvo sunki: „Iš mažo diego bažnyčia išaugo į didelę galybę tarp kasdien augančios vietinės kolonijos lietuvių kilmės vakarinėje miesto dalyje“, – taip rašė vietinis miesto laikraštis „Evening Press“.

Lietuvių bažnyčią statyti ir steigti parapiją čia sumanė amerikiečių Šv. Vaitiekaus parapijos klebonas kun. Pangonis, bet jis buvo iškeltas padėjus pamatus. Padaryta pertrauka. 1904 m. iš Chicagos atsikviestas kun. Matulaitis. Pamaldos vykdavo Šv. Petro ir Povilo draugystės salėje. Skubėta, nes apačioje bu-

▲ „Draugo“ archyve išlikęs 1959 m. redakcijai rašytas vieno iš pirmųjų dienraščio skaitytojų laiškas

Gerb. Red! 125
*Visiems
Kungai*
Noriu pasisakyti kad
aš Draugo skaitytojas
esu nuo atsi'radymo
Wilkes-Barre. JAN 27 1959
Taj' mieste kad aš senas
ir pirkimas skaitytojas
is apleo linkiu kad
Drauga visi skaityta
ir remtu. Saugyba
Kaz. Kucinskias
*Kingston
Da*

▲ „Draugo“ skaitytojo laiškas, rašytas laikraščio 50-mečio proga

Širdies draugijos. Dvi draugijos turi savo patalpas, dvi nuomoja. Moterys turi dar 3 draugijas. Parapijos turtas su žeme – 22 000 dol. Skolos – 3500 dol. Draugysčių turtas – 20 000 dol. Skolos – 4500 dol. Parapija subruzdą statyti seserims mokytojoms namą.

Apylinkėje dar yra keletas miestelių, kur yra lietuvių: Bay City (20 lietuvių šeimų) ir 100 pavienių asmenų ir veikia pagalbinė draugystė. St. Charles – 15 šeimynų ir 50 pavienių, kurie dirba kasyklose. Hanna, Traverse, CO – 6-8 fermeriai.

Problemų turi Susivienijimas lietuvių Romos katalikų Amerikoje. Kasos globėjas negarsina finansinių reikalų. Jo pareigos suspenduotos iki kito suvažiavimo, bet jis neatiduoda dokumentų ir meluoja. Trūkumų pasėta įnešant mokesčius, buvo sulaikytos posmertinės (savišalpos organizacija, kuri išmokėdavo pašalpą mirus šeimos nariui. Red.).

1910 m. gruodžio 29 d. numeryje žinios iš Brooklyno, Wanamie, PA, Fo-

vo baras, o ten girtuokliaujama. „Parapijoje kilus nesutikimams mažai ką galima buvo padaryti, bet pamaži, pėda už pėdos, plyta prie plytos, ir sienos tapo pastatytos. Kai tik sienos buvo pastatytos, tuoj inteita į bažnyčią. Meldėsi stati, džiaugdamies, jog susilaukė nuosavą maldnamį. Angliškas laikraštis sako, kad dabar čia lietuvių daug, lietuviai turi gražią moksleinę – 3 kambariai, vaikus mokina dominikonės. Parapijoje 300 šeimų, o pradžioje buvo 25. Veikia didelės draugijos: Šv. Petro ir Povilo; Šv. Jurgio (267 sąnariai, – nariai. Red.), Šv. Juozapo (168 sąnariai), Tėvynės sūnų (apie 150); mažesnės – Vytauto gvardija, kuri su kitomis apvaikščiojo (šventė. Red.) Žalgirio mūšį; Šv. Kazimiero giesmininkų, Šv.

rest City, PA, Pittston, PA, Athol, MA. Mockus skundžiasi, kad pas juos draugijos ir parapija vis tveriasi ir nesusitveria: „Gal pas mus oras per skystas, kad niekas nesusitveria“.

Laiško autorius iš Westfield, Mass, rašo, kad „Draugas“ pradžioj sunku skaityti: „Nors tasai laikraštis neapsiskaitusiam išsyk sunkus skaityti, bet perskaičius koks numeris veikia suprantama, kaip aukštai jis stovi ir kaip naudinga jį skaityti“. Lietuviai čia esą bažnyčios neturi, bet turi salę, kuri iš dalies paremia ir girtuokliavimą.

Wilkes Barre, PA. „Pas mus draugystės be sąmonės steigiamos. Įsikūrė dar viena – Keistučio. Kas nedėdienį mitingai, taip kad didžiuma vyrų nei vieną nedėdienį dorai nepraleidžia savo šeimynoje“.

1911 m. sausio 5 d. Koncertas Brooklyne. Dalyvavo trys chorai – „Milda“ iš Brooklyno, „Daina“ iš New Yorko, „Lyra“ ir Šv. Cecilijos chorai iš Newarko. Buvo deklamacijos ir orkestras, daug publikos. Visi patenkinti – to dar nėra buvę.

1911 m. vasario 5 d. Ellis Island, NY. Šimtai vyrų iš Europos gražinama atgal kasdien. Svarbiausios priežastys – per mažai turi pinigų; neturi užtikrinto darbo, vyksta visokios melagystės. Daug gražinama atgal į namus, ieškoma tam priežasčių. Raginama nekeliauti iš namų be pinigų. „Amerika dabar priima ne žmogų, o jo pinigus“. Rašoma, kad muitinės tarnyboje dirba ir lietuvių – tai superintendantas Jankauskas.

Kunigai Tumas ir Olšauskas, Amerikoje rinkę lėšas „Saulės“ draugijos namams Vilniuje statyti, išsivežė į Lietuvą surinkę trečdalį reikalingų pinigų – 34 tūkstančius dol.

Šviesti ir šviestis

Nuolatinė tema – švietimas, išsivijos raštingumo kėlimas. Šioje skiltyje pradėta diskusija, ar nereikia Amerikos lietuvių mokykloms atskirų vadovėlių. Nuolat informuojama apie fondo, sudaryto Lietuvoje leisti lietuviškus vadovėlius, veiklą ir tuo pačiu provokuojama mintis, kad reikia rūpintis ir savais reikalais.

1909 m. 17 nr. kun. J. Žilinskas duoda Fondo, sudaryto leisti vadovėlius Lietuvoje, ataskaitą. Surinkta 1301 dol. Pinigai bus panaudoti fondo sudarytos komisijos premijuotiems vadovėliams: geografijos, aritmetikos, pradinio skaitymo. Fondo reikalavimas, kad vadovėliai būtų rašomi tinkami ir Amerikos lietuvių vaikams.

Autorius J. J. J-tis rašo: „Idant mokinimo metoda, būdas ir vadovėliai būtų tie patys, reikėtų, kad ir mokiniai būtų vienokiame sąlygose, tos pačios rūšies. Nes, kad vadovėlis būtų tobulas, reik, kad jis ir savyje būtų geras, bet teipes-gi kad būtų pritaikintas prie tų, kuriems jis – reginamas, būtent: amžio, luomo, proto pajiegų, iš dalies – gi net palinkimų ir protavimų.... Iš straipsnio p. V. matytina autorius neseniai esąs Amerikoje ir Amerikos lietuvių nėra bandęs mokyti, – adverniškai kitokią nuomonę būtų išsidirbęs vadovėlių klausime. Man teko mokyti iš šitų vadovėlių: P. Mykolainio „Vaikų draugo“, A ir B elementoriaus ir Tananevyčiaus pradžiamokslio Amerikos parapijinėms mokykloms. Pirmutiniai du pasirodė neatsakantieji, be priežasčių, kuriuos jau „Draugas“ yra minėjęs, kad jie yra skirti kaimo vaikučiams. Miesto mokiniui, o dar Amerikoje, toks vadovėlis nemalonus... Ėdžių mūs amerikoniukai nėra visai matę.

Kitas keblumas su rašymu. Daugelį raidžių Amerikos mokyklose visai kitaip liepia ir mokina rašyti, negu kad tai mūs Lietuvos vadovėliai. (Po kelių mėnesių ir redaktoriaus skiltyje keliamas literatūrinės kalbos klausimas, mat Rusijos švietimo ministerija pripažino, kad esą lietuviai neturį savosios literatūrinės kalbos, esą mokytojams pakaksį derinti „mokinių gimtąją kalbą“.)

...Tananevyčiaus pradžiamokslis tuomi mums atsakomesnis, kad rašto raišdes paduoda Ameriko priimtąsias, bet paveikslėlių dauguma ir raštai tai iš Lietuvos vadovėlių surankiota ir kartais toli gražu mums neatsakantieji...

Sulig aukų, ar nedraudžiama šelpiti Lietuvos vadovėlių fondo, net pagirtina, tik... ar ne laikas ir mums, liovus snausti, aprūpinti neatidėtinus mūsų mokyklų reikalus?“

Švietimo tema buvo nuolat plėtojama vietovėse, kur buvo labiau apsišvietę kunigai. Vienas iš tokių buvo Amsterdamo lietuvių parapijos klebonas J. Žydanavičius.

Amsterdamas, matyt, turėjo gerą korespondentą (Praeivis), kuris 22 nr. rašo beletrizuota forma – dialogu, kad mieste buvo paminėtas lietuvių emigracijos į Ameriką 40-metis. Renginio pelnas paskirtas Lietuvos švietimo reikalams. Suplaukė lietuviai iš tolimiausių apylinkių, viskam vadovavo kun. J. Žydanavičius, kuris papasakojo Lietuvos istoriją. Apie emigraciją kalbėjo kun. M. Pėža. Jis peikė jaunimą, kuris nesiveržia į mokslą, nesirūpina savišvieta. Lietuviai neturi savo mokslo vyrų. Dialogo autorius giria paskaitininkus, kurie atstoja knygas ir laikraščius. Baigiantis minėjimui atliktas tautiškas himnas „Lietuva, Tėvyne mūsų“ ir Amerikos himnas, kuriuos atliko bažnyčios choras. Orkestras griežė maršus, valsus, vyko deklamacijos. Surinkta 83 dol., kurie išsiųsti į Bostoną. Aukota daugiausia po 1 dol.

23 nr. Wilkes Barre, PA, mieste, kur buvo leidžiamas „Draugas“, redakcijos advokatas J. J. Lopatto „padavė peticiją miesto mokslainių užveizdai, prašydamas, kad atidarytų vakarinę mokslainę suaugusiems lietuviams. Praeitą metų ačiū pasidarbavimui Lopatto miestas užlaikė mokslainę suaugusiems lietuviams ir ją į lankė 70 su viršum mokinių“.

Blaiyvstės tema vystoma nuodugniai kiekviename numeryje, jai skiriant atskirą skyrių, duodami neigiami pavyzdžiai, giriami žmonės ir organizacijos, kurios kovoja su ta bjaurastimi ir randa būdų, kaip žmonelius ištraukti iš smuklių.

23 nr. Baigusi aukštesniąją mokyklą Aviečiūtė su dideliais pagyrimais važiuoja į Šveicariją, Genevą, lavintis toliau mokslo dirvoje; ketina triūsti lingvistikos srityje. Tai gabi mergyščia, tik kad perdaug valios turėjo ligšiol, taigi atsiskyrus nuo tėvų gali ir visai suklysti.

Susivienijimas lietuvių Amerikoje ir LSS jungiasi ir dėl to kyla triukšmas.

Susivienijimas Lietuvių Romos katalikų Amerikoje kaunasi su „Kataliko“ laikraščiu, kurį vadina nekatalikišku.

Chicagoje, Jurgio bažnyčioje, atlaiduose per 3 dienas dalyvavo per 3000 maldininkų. Dievo apvaizdos parapija rengiasi statyti naują bažnyčią, nupirkta žemė, bet sunkiai einasi rinkti lėšas, nes parapijiečiai – daugiausia siuvėjai, kurie 4 mėnesiai streikuoja ir negauna algos. Salė jau per maža – joje telpa tik penktadalis parapijiečių; tveriasi Šv. Antano parapija, kurioje 200 šeimynų; Visų Šventųjų parapija pirkė varpą; čikagiškiams nepatiko J. Šliūpo prakalba, nes tas aiškino, kaip iš driežo atsirado paukštis – beždžionžmogus.

1909 m. gruodžio 22 d. Išsami kultūros įvykių apžvalga: „Lietuvai“ nepatinka J. Gabrio sumanymas steigti Paryžiuje informacijos biurą, kuris rengs knygas prancūziškai apie Lietuvą ir lietuvius. Autorius įtaria, kad Gabriui nerūpi Lietuvos reikalai, jis pasinaudos lietuvių pinigais, ir tuo viskas baigsis. „Draugo“ redakciniame str. sakoma: „O jeigu Šliūpas būtų sugalvojęs tokį ambasadorių, tai M. Petrauskas būtų ir himną naujam tautos atstovui sudėjęs“.

Tėvynės mylėtojų draugijoje irgi nėra ramybės – iš valdybos keli laikraščiai reikalauja ataskaitos, kiek sumokėta Gabriui.

1911 m. sausio numeryje rašoma, kad gruodžio 18 d. Paryžiuje vykęs „Lietuvių susivienijimo Paryžiuje“ susirinkimas, kur Juozas Gabrys išguldė savo idėją steigti lietuvių informacijos biurą, skirtą rūpintis į kitų tautų laikraščius dėti straipsnius apie Lietuvą, leisti knygas, dalyvauti kongresuose. Pats Gabrys rašo, kad išleisti Kudirkos raštai, kuriems tauta sudėjo pinigų – išpildyta velionio priedermė. Dabar reikia parodyti, kad tauta gyva. Reikia visos tautos pagal-

bos, maža Paryžiaus lietuvių grupė tokių didelių darbų padaryti nesugebės.

Kitame numeryje ši tema tęsiama toliau – biuras reikalingas skleisti žinias į pasaulį apie Lietuvą kitomis kalbomis. Pasaulio žinynuose trūksta žinių apie Lietuvą arba jos neteisingos (neteisingas žinias pateikia „Catholic Encyclopedia“). „Trūksta mums tos sąvokos, kad geriausiai yra žinomi ir suprantami tie, ką garsinasi patys save, ką patys duoda apie save žinoti kitiems“.

J. Gabrio ir K. Jurgelionio konfliktas tęsiasi dar kituose numeriuose. „Draugas“ sako sprendžiantis iš darbų – Gabrio darbai verti pagyrimo ir parėmimo. O kas verčia Jurgelionį ardyti taip gražų sumanymą?

Nekaip sekasi Lietuvių mokslo ir dailės draugijų namams Vilniuje lėšas rinkti. Sumesta daugiau kaip 7 tūkst. Kritikuojamas dr. J. Basanavičius, kad draugijai labiau rūpi archeologija ir folkloras, o tarp lietuvių nėra dailininko genijaus, bet vis dėlto iš to neišeina, kad lietuviams neapsimoka Vilniuje turėti nuosavus namus mokslo ir dailės palaikymui, – teigia „Draugo“ apžvalgininkas. Redakcija šią Druskaus kritiką vadina šaltu vandeniu Draugijai, bet jos sumanymą giria. „Argumentas, kad be savųjų namų galima apsieiti, nes rinkinį, knygyną, etc galima būtų padėti lenkų arba rusų muziejuje, nekalba nei į protą, nei į širdį. Įsivaizduokime tikrai sau, kad mums, Amerikos lietuviams, pasakytų kas: nereikia jums savųjų bažnyčių, mokyklų ir kitokių įstaigų, nes... su visais reikalais galima glausties prie kitataučių!“

Tėvynės mylėtojų draugija susirūpino, kad lietuviams reikia enciklopedijos. Juozas Gabrys, TMD narys, sako, kad enciklopedija turi būti bepartyviška, toli nuo šios dienos ginčų, laisva, kaip pats mokslas. Enciklopediją ruošiasi leisti ir „Lietuvos“ leidėjas Olševskis, o ją rengti pasiruošęs Kleopas Jurgelionis. „Drauge“ abu rengėjai aiškinasi santykius – kurio tai idėja. Jurgelionis teigia, kad jis dar vasarą apie tai rašė, Gabrys kaltina, kad „Lietuva“ jo idėją pasisavino. Jurgelionis vadina Gabrį nemokytu, nebaigusiu universiteto, o jis pats yra užsitikrinęs Chicagos universiteto profesorių paramą. (Deja, enciklopedijos teko laukti dar keletą dešimtmečių. Ji prieš Antrąjį pasaulinį karą pradėta leisti Lietuvoje, bet okupacijos leidimą sustabdė. Sena svajonė – lietuviams turėti savo enciklopediją vis dėlto buvo įgyvendinta Amerikoje – Bostone jau po Antrojo pasaulinio karo. Red.)

1911 m. sausio 5 d. Athol, Mass. Teatrinė draugija „Bylda“ mokinasi veikalą, bet trijų moterų trūksta ištisi metai. Argi ne gėda koziriuoti ir vien gražiomis drapanomis rūpintis. Iš 200 merginų tik 6 skaito laikraščius.

Žygiai už tikėjimą

1909 m. Cambridge, MA, „Gavę veiklų vadovą ėmė smarkiai darbuotis, nutarė statyti bažnyčią – plytų, prekiuosiančią apie 30 000 dol. Kiekvienas parapijonas pasižadėjo išmokėti po dešimtinę. ...Įkyrėjo cicilikai. Apšvietos kuopa surengė prakalbas. Publika nušvilpė abu kalbėtojus – F. Bagočių ir A. Antonovą.

23 nr. redakciniame straipsnyje redaktorius kun. A. Kaupas įrodinėja, kad „Pamariniam krašte (rytinėje Amerikos pakrantėje. Red.) pripažinta, jog proto ir doros lavinimas aukščiausiai stovi seserų mokyklose“. Seserys kazimierietės, kurioms statomi namai, mokosi Europoje ir Scrantone pedagogikos. Jis gina vienuoles-pedagoges, kurias puola spaudoje tautinei ideologijai atstovaujantis B. K. Balevičius, esą seselės neturi nė mažiausio supratimo apie pedagogiką. A. Kaupas rašo: „Kur tautiečių (suprask – tautininkų. Red.) Prieglaudos namai, kur jų mokyklos, kur kitokios įstaigos, reikalaujančios pasišventimo, darbo ir žemiškojo uždarbio išsižadėjimo? Nėra jų“.

Kitais metais, 1910 m., „Draugas“ vėl turi ginčytis su K. Balevičium „Lietuvoje“, kur rašoma: „Juk mūsų sesutės visos senmergės, kurios neištekėjo ir kurioms kiaulės nusibodo šerti Lietuvoj, tai atvyko Amerikon, o čia, tingėdamos dirbti skudurų dirbtuvėse ir skerdyklose žarnas valyti (nes prie kitokių darbų jos mažai tinka), įstojo lyg išjuokdamos į zokoną (vienuolyną. Red.) ir čia už metų lietuviški klebonai nusamdo jas kaip mokintojas Lietuvos vaikų“.

1910 m. birželio 9 d. Scranton, PA. Nagrinėjama šv. Juozapo lietuvių bažnyčios byla A. Teisme Philadelphijoje. „Byla už bažnyčią tęsiasi nuo 1906 m. Tais metais revoliucijos atbalsis pasiekė ir mūsų parapiją. Sukurstyti įvairios rūšies laisvamanių parapijiečiai nutarė mitinge išliuosuoti Bažnyčią iš katalikiško vyskupo globos“.

„Laisvamaniai laimėjo, bet tada doresni parapijonai pamatė, kad padarė klaidą, eidami išvien su Bažnyčios priešais“. Balsavimo būdu, padrąsinti kun. J. Kuro, vėl išrinko vyskupą, bet „svietiški globėjai (10 jųjų) parapijos balso nepaklausė. Atsiėjo šaukties teismo pagalbos. 1909 m. kovą iškelta byla vietiniame teisme“. Teismas patarė balsavimu spręsti ginčą. Teismui prižiūrint vyko rinkimai. Vyskupas gavo 84 balsus daugiau, bet „atskilėliai apeliavo į A. Teismą“.

„1000 vyrų šįmet ėmė velykines korteles, tebalsuoja už vyskupą“. Bet tik pusė balsavo už Bažnyčią. Kita pusė balsavo prieš. „Girtas buvau, mane tie nevidonai nugirdė“, – teisinosi kai kurie. Kitas: „Aha, aš nekvailas, jeigu būčiau balsavęs, tuomet smuklėje nei pasirodyk!“ Kitus grasino nušauti, iš darbo, iš namų išvarė...

Sugar Notch, PA. Lietuviai liko prigauti lenkų. Išsikelia klebonas, prikalbėjęs lietuvius dėtis prie lenkų, prižadėjęs padėti pamatą lietuvių parapijai. Lietuviai susilauks – bus išmesti iš bažnyčios. Taip buvo visur ir čia taip bus.

1910 m. 1 nr. Worcester, MA. Atsirado būrelis neprigulmingųjų. Mickevičius sakė kalbą, kilo triukšmas.

1911 m. vasario 5 d. Boston, Mass. Kun. Krasnickas bylinėjosi su „Keleiviu“ už šlovės plėšimą ir laimėjo. Teatrališka kuopa „Žaibas“ surengė vaidinimą – lošė bedievišką vaidinimą, iškraipydami „Mindaugį“. Pasisekimo neturėjo.

Kovo 9 d. numerio redakcinis paskirtas su Katalikų Bažnyčia kovojantiems ir katalikiškas bendruomenės kiršinantiems gaivalams. Redaktorius klausia savo tautiečių: kodėl šventųjų vardais pavadintos draugijos kviečiasi Katalikų Bažnyčios atskalūnų Mickevičių „blevyzgoti prieš Bažnyčią“?

„Taip tatai kiekviena organizacija ar šiaip jau drauge gyvenančių žmonių krūvose, kur maišosi lygiai, be jokio skirtumo du elementai: geras ir blogas – blogas visados paima viršų. Todėl tokiose parapijose, kurias valdo ne vyskupas, ne kunigas, ne Bažnyčios įstatymai ir ne diecezijos statutai, bet parapijos mitingai arba komitetai, visados viršų gauna kuomažiausiai norintis pasiduoti Bažnyčios autoritetui elementas. Tokiose parapijose anksčiau ar vėliau, bet visgi atsiranda lėtesni ar smarkesni susirėmimai blogųjų elementų su dvasiškąja valdžia. Blogasis elementas nužemina iki savamjam laipsniui parapijiečius – ir dvasiškai vyriausybei reikia taisyti tatai, kas pagedo“. Redaktorius daro išvadą: kad į organizaciją nepatektų negeistini gaivalai, reikia dvasiško vadovo.

1911 m. balandžio 6 d. Kun. Juozas Tumas Jonui Šliūpui: tavo raštus deginau ir deginsiu.

1911 m. lapkričio 16 d. Blissville, NY. Miestelis beveik vien lietuvių apgyventas. Tėvas Kazimieras kapucinas darbuojasi, nebegirdėt keiksmų ir dainų smuklėse.

Mt. Carmel, PA. Su kun. Staniukyno rūpesčiu įrengta mokykla. 119 mokinių, globojamų seselių kazimieriečių.

Gero lietuvių vardo godojimas, moralės paisymas

1909 m. Amsterdam, NY. Susimušė gatvėje su švogeriu. Menkos tai vertės atsitikimas ir nevertas būtų nei paminėjimo, kad tiedu vyruku nebūtų lietuviai, kurie tokiu savo pasielgimu tik žemina lietuvių vardą svetimtaučių akyse.

22 nr. Publikacijos autorius, pasirašęs „Amerikos klebonu“, klausia, ar nebūtų gerai, kad katalikų laikraščiuose Lietuvoje būtų pagarsinta, jog keliaujantys

iš Lietuvos atsivežtų paliudijimus iš klebonų, ar jie vedę, ar nevedę. Ateina jaunu žmonių pora užsakų, o sklinda kalbos, kad jaunikaitis turi Lietuvoje moterį su dviem vaikais. Jei kunigas prašo raštų iš Lietuvos, jaunieji nueina pas valdžią, kuri jų santuoką palaimina.

23 nr. East St. Louis, IL. Vietinis laikraštis paminėjo lietuvių „parodą“ – pasirodymą sutinkant vyskupą. Suorganizuota per naktį. Kiti juokėsi, kad iš tų šiaudų nebus grūdų, bet „Trečią val. popiet girdisi muzikė ir miesto gatvėse pasirodo 68 vaikų benas (orkestras. Red.), visiems žinomas kaipo „Father Dunne’s New Boys“ iš St. Louis, MO, paskui jų eina sąnariai Šv. Jurgio draugijos, paskui jų seka Juozapinė draugija, toliaus šv. Kazimiero draugijos nariai, ant galo parapijonai. Už pėstininkų važiuoja karieta, keturiais baltais arkliais, joje šypsosi lietuvių klebonas, kun. J. A. Gadeikis, S. Jocis ir Milašius. Perėję kelias gatves sustoja ties namų Bellevillės vyskupijos pavyskupio, kur tuo laiku buvo J. M. vyskupas Ortynski. Paėmę jį kitomis gatvėmis grįžo į lietuvių bažnyčią. Netoli nuo bažnyčios patiko juos moterų draugijos ir baltai apsirėdžiusių mergaičių pulkelis, kurios žolynus barstė. Žmonių taip daug prisirinko, kad kokie 3000 netilpo bažnyčios sienose. Rusinas vyskupas pasveikino lietuviškai“, – rašo korespondencijos autorius „Žemaitis“. Jis džiaugiasi, kad visas išlaidas padengė klebonas. „Taigi be kaštų gražiai pasirodė prieš svetimtaučius“, bet peikia už ydas: lietuviai per dažnai lanko karčiamas, kurios nestokoja lietuvių – vienų tik lietuvių salūnų esą 28.

23 nr. Amsterdam, NY. Jau antra žinutė apie garsų imtynininką Stasį Cyganevičią-Zbyszko, kuris nugalėjo vokiečių Berne. Jis aplankė kleboną J. Žydanaivičių ir pripažino, kad tikrai yra lietuvių kilmės. Jo diedukas lenkmečiu apleido Lietuvą ir iškeliavo Galicijon. „Tėvas da mokėjo poterius lietuviškai“.

24 nr. Waukegan, IL. Nepatenkintas korespondentas peikia renginius su bačkute. Yra lietuviška teatrališka draugija ir Dainorių draugija, bet jos darbuojasi tik ant scenos ir su bačkute. Giriama klebonas kun. M. Krušas, kuris atvykęs rado porą desėtkų parapijonų, o po metų bažnyčioje tikintieji nebetelpa.

1910 m. 1 nr. Pittsfield, MA. Būrelis lietuvių, kuris neatsižymi apšvietimu, knygų, laikraščių neskaito. Gyvuoja viena tik Šv. Juozapo draugija. Sykį per metus surengia balių. Bažnyčios ir kunigo nėra. Sumažėjo darbų.

1911 m. sausio 5 d. Northampton, MA. Lietuviai dorybėmis neatsižymi, baisiai prasiplėtusi girtuoklystė, o veselijos – nežmoniškos. Kur daugiau girtų voliojasi, tuo veselija geresnė. Dėl girtuoklių ir muštynių lietuviai gero vardo neturi. Lietuvių – suaugusiųjų 200, parapijos nėra, 2 kartus per metus aplanko kun. Gricius.

Westville, IL. Lietuviai sugyvena gerai, jei ne ta girtuoklystė. Todėl daug vargstančių ir suklydusių. Visokie cicilikai bedieviai ir ištvirkėliai – tai girtuokliavimo vaisiai.

1911 m. sausio 5 d. Kingston-Edwardsville, PA. Lietuvių smarkiai daugėja. Tatai galima patėmyti šventomis dienomis. Bažnyčia erdvi, prieš 3 metus statyta, šiandien jau per ankšta. Kingstoniečiai aplenkė kitų aplinkinių miestelių lietuvius organizavimosi darbe. Parapija pradėta organizuoti 1901 m. Per 10 m. padaryta stebėtini darbai. Bažnyčia verta 50 000 dol. Klebonija – 9000, kapinės – 3000, visa parapijos savastis – 62 000. Skolos tik – 7000 dol. Kuri lietuvių parapija galėtų su mumis susilyginti? Šiomet nutarta įtaisyti naują marmuro altorių už 3000 dol. Turime turtingų tautiečių, kurių turtas siekia 150 000 dol. Lietuviai Edwardsvillėje įkūrė banką, prižiūrimą valdžios, todėl nėra baimės, kad įdėti pinigai prapuls. Veikia 3 draugystės, kuriose kitų tautų draugystės turi šėrus. Direktoriai lietuviai.

Vis tai mūsų gražiosios pusės, kurios aukštai stato mūsų lietuvių vardą kitataučių akyse ir verčia juos godoti lietuvių. Šitas skaisčiausias mūsų žymes temdo, kaip kokia šmėkla, didelis pajunkimas girtuokliauti. Keliose gatvėse beveik kiekvienoje lietuvių stuboje slaptai pardavinėjami svaiginanti gėrimai. Girtuokliauja ne tik vyrai, bet ir moterys. Nusigėrę maino moteris.

Baltimorė. Girtuokliavimas – skaudžiausia rykštė. Lietuvių siuvėjų – keli blokai, per 4000. Saliūnų 18. Juos lanko lietuviai. Jų kruvini centai ten sueina. Bažnyčiai mes neduodame tiek nė dešimtos dalies. Broliai darbininkai, katalikai, tverkime blaivybės draugijas!

New Britain, CN. 1800 parapijonų, šliūbų – 43 per metus; 120 krikštų, šermenų – 32; mokykloje mokinių – 60; vaikų – 950. Skolos nė cento. Bažnyčia bus brangiausia ir gražiausia visoje N. Anglijoje – 143 pėdos ilgio, 62 pločio.

Inkerman, PA. 75 Muštynės, kurias maldo policmonas. Vestuvėse net kazokai malšino.

Sunkus gyvenimas, pasiilgimas Lietuvos

1910 m. 22 nr. Cherry, IL. Renkamos aukos žuvusių kalnakasių šeimoms. Darbdaviai gauna milžinišką pelną, nepaiso gyvasties ir darbininkų sveikatos.

Per kelis numerius spausdinami Juozapo Žiedelio vardu pasirašyti eilėraščiai, idealizuojantys kaimo Lietuvą ir reiškiantys nusivylimą slegiančia Amerikos miestų aplinka, kurioje alinančiame darbe tirpsta sveikų lietuvių grožis:

*Liūdna čia tarp svetimųjų
Pabrūke darbuoti.*

...

*Tenai dailiai girios ūžia
Ir dangus skaistesnis,
Tenai žmonės skambiau kalba,
Svietas mylimesnis.*

...

*Čionai gamta ne taip miela,
Kaip mūs ‘ Lietuvoje,*

...

*Čionai balsta tuoj veidelis
Skaisčiausiai mergelei.*

*Čionai sveikata kiekvieno,
Kaip sniegelis tirpsta.*

Pasiilgimas Lietuvos

*Griaudu, liūdna šioj šalelėj
Svetimoj darbuoties.
Nenorėčiau ik senatvei
Čia duona naudoties.*

*Kad tik Dievas man padėtų
Tūkstantį surinkti,
Tad norėčiau kuogreičiausiai
Iš šios šalies dingti.*

*Kiekvienas čia mus išnaudoja
Ir šnairai tik žiūri,
Čia už nieką mus ‘ lietuvi
Svetimieji turi.*

...

*Čia teisingas yra tasis,
Ką pinigų turi,*

*Į dorybes ir nuopelnus
Beveik nieks nežiūri.*

23 nr. Philadelphijoje bankrutavo du bankai. Bankierius išnyko su keliolika tūkstančių. „Graudu buvo žiūrėti į žmones pas „bankų“ duris, kur buvo sudėję savo sunkiai uždirbtą skatiką. Gal jau dabar žmonės supras ir netikės daugiau tokiems „bankieriams“.

Gumos ir plieno dirbtuvėse darbai eina gerai, bet yra svietelio ir be darbo. Šv. Pranciškaus ir šeštoji SLRKA kuopa mažai rodo gyvumo.

23 nr. Pittstone, PA, lietuviai dalyvauja streike, prašydami didesnių atlyginimų.

24 nr. Kun. V. Varnagiris moko išeivius, kad giminėms Lietuvoje reikia duoti tikslų adresą, nes iš Ellis Island – kur atvyksta laivai, atvežantys lietuvius iš Europos uostų, juos grąžina atgal dėl to, kad jų neatvažiuoja pasiimti giminės. Imigracijos tarnybai yra duodami blogi adresai ir jų laišakai nepasiekia adresatų.

Gruodžio 22 d. Amerikiečių laikraščio straipsnio apie Lietuvą komentaras: amerikonas sako, kad ten, Lietuvoje, sunku vaikui, kuris nuo 6 metų gano žąsis, o Amerikon atvykęs yra laimingas, jam tik žaislai terūpi. Lietuviško straipsnio autorius atsako: nors ir sunkiai jaunuomenė gyvena, – patys tose aplinkybėse esame augę, tačiau „čia atvykęs nėra taip jau laimingu, kaip autorius sako, kartais daugiaus pamato skurdo negu gerovės šioje šalyje. Gerai būtų, jei lietuviai, jauni vyrai, atvykę pradėtų lankyti veltas mokyklas, o ypač jei dirba dienomis, lankyti vakarines“. Bet gerai, kad ir taip parašė, žmonės sužinojo, kad yra tokia Lietuva, kur žmonės save lietuviais vadina. „Galima šitame krašte pasidžiaugti bent tuo, kad čionaitinių dauguma piliečių atskiria lietuvius nuo kitų tautų. Net valdžia cenzo laike per pastangas mūsų kunigų ir kitų vyrų suteikė atskirą rubriką, idant lietuviai būtų užrašinėjami lietuviais, o ne lenkais, gudais ar vokiečiais, kaip pirmiau buvo daroma“ (pasirašo Samata).

1910 m. Wilkes Barre, PA, kasyklose žuvo 14 m. berniukas, kuris išlaikė šeimą. Tėvas buvo metęs šeimą.

Spring Valley. Girtas užsimušė.

1911 m. balandžio 6 d. Export, PA. Angliakasių streikas pralaimėtas.

Morgan, PA. Žūtis mainose.

Literatūros skiltis

Per kelis numerius ėjo Elizos Ožeškienės verstas iš lenkų kalbos apsakymas „Močiutė“. Baigus spausdinti pradėdama Dickenso „Oliveris Tvistas“; Adomo Mickevičiaus eilės. Kritikos ir bibliografijos skyrelyje aptartos J. Janišausko 3 apysakaitės, knygų vertimai.

„Draugo“ agentai

1911 m. kovo mėn., praėjus beveik dvejim metams po įsteigimo, „Draugas“ savo agentus turėjo jau 27 vietovėse: Pittsburgh, PA, Bayonne, NJ, Forest City, PA, Minersville, PA, So. Boston, MA (net du), Allegheny, PA, Chicago, IL (du), Thomas, WV, Swoyers, PA, Lowell, MA, Silver Creek, PA, Grand Rapids, MI, Seperior, WI, Waukegan, IL, Brooklyn, NY, Mt. Carmel, PA, Kenosha, WI, Plymouth, PA (du), Brockton, MA, Montello, MA, So. Omaha, NE, Lewiston, ME, Lawrence, MA.

Juokai

Tarnaitė barškina į svečio kambario duris: meldžiu keltis, jau dvylikta.

– O ką, jums kenkia, kad aš miegu?

– Mums reikia paklodės dėl užtiesimo stalo.

Redakcijos dėmesys laiškų autoriams

Noras turėti kuo daugiau korespondentų skatino ir mandagų su jais redakcijos elgesį. Kas redakcijoje nedirbo, tas net nežino, kokia tai sudėtinga sritis – darbas su autoriais. Laimė, kai redakcija gauna visavertį produktą – teisingą, gražiai išguldytą informaciją, bet ateina pretenzingų laiškų, kurie neatitinka laikraščio ar kito leidinio tematikos, kurie gal yra įžeidžiantys arba, kaip sakoma, grafomaniški – tokie netaalentingi, kad net geriausias redaktorius iš jo negali išsunkti racionalaus grūdo. Santykiai su tokiais autoriais yra sunkiausiai palaikomi. Šiandien žiniasklaida paprastai tokiems korespondentams neatsako, o „Draugo“ redaktoriai su jais bendraudavo per patį laikraštį, specialioje skiltyje parašydami jiems laiškėlius, kuriuose nurodydavo, dėl kokių priežasčių tas ar kitas straipsnis nebus spausdinamas, o jeigu bus spausdinamas, tai kada ir jeigu bus trumpinamas, tai kodėl. Tuo pačiu redaktorius augino savo laikraščiu korespondentus – dirbo švietėjišką darbą.

Štai vienam autoriui redaktorius rašo: „Rašykit aiškiau, sunku suprasti, ką tamsta savo korespondencijoje nori pasakyti“. Dr. A. L. Graičiūnui: „Tamstos rašteliai mums tinka, meldžiame daugiau tokių“. „Žemaičių dainos“ nedėsime. Velyk mesk sveikas rašyti eiles“.

Po keleto numerių redakcinėse pastabose redaktorius vėl aiškina korespondentams, kodėl trumpinami rankraščiai arba perdirbami. Redaktorius nurodo, kad spausdinamos tik aktualios ir gerai parašytos trumpos žinios. Sutrumpinti ir perrašyti raštai dedami vėlesniuose numeriuose. „Nei vienas Amerikos lietuviškas laikraštis neturi gerų korespondentų. Trūksta jų ir „Draugui“. O kad visi būtų tokie, kaip Bastenis, Kalkiuks, Žinnešys, Gineitis“, – rašo redaktorius ir moko, kokia turėtų būti korespondencija: nešališka, aktuali, įdomi platesniam ratui, tiksli, neužgauli.

„Dabar, brangūs bendradarbiai, suprantate, dėl ko daugybė korespondencijų esti trumpinama arba perdirbama. Bet ir iš tų sutrumpintų ir šiaip jau sušvelnintų korespondencijų pusė nėra laikraščio papuošalu“, – sako reklusis redaktorius. Jis pageidauja feljetonų, apgailestauja, kad trūksta gerų vertėjų.

Laikraštis kunigų buvo įkurtas vesti žmones į šviesą, jiems padėti, ir tos savo misijos laikėsi nuo pirmų numerių. Nenuostabu, nes ir Bažnyčios užduotis – jungti ir šviesti. „Draugo“ redaktorius kun. Antanas Kaupas, pats būdamas gabus rašytojas, įtaigiai rašė savo redakciniame straipsnyje, spaudai priskirdamas vadovo vaidmenį: „Menkas tas piemuo, kuriam reikia taikytis prie savo avelių noro, kurs eina paskui jas net į iškadą... Menkas tas vadovas, kursai žmonių neveda keliu, kokį jam rodo protas ir sąžinė, kursai eina paskui tuos, kuriuos yra apsiėmęs vesti, eina šunkeliais, klampynėmis... vis dėlto, kad taip žmonės nori... Tai net ne vadovas, tai dievai žino kas“.

„Taigi laikraštinkai, jei norite, kad mūsų laikraštija būtų doresnė, teisingesnė, švaresnė, jei norime būti žmonių vadovais, o ne pataikautojais, turime reformuoties patys“.

Post Scriptum

1911 m. balandžio 6 d. kun. Juozas Tumas: „Prieš 30 metų prasidėjusi išėivybė jau nusekino gerą penktą dalį visų lietuvių, o gerus tris ketvirčius visos jų jaunuomenės. Keli šimtai tūkstančių jaunosios kartos, tai tokia pajiega, kurios nesuvartojus būtų nedovanotinas apsileidimas. Išėiviai šiokiuo ir tokiuo būdu privalo Tėvynei atsisteisti už padarytas jai skriaudas – už palikimą jos be darbininkų, be uždarbiautųjų, be šviesuomenės, be jaunų karštų užstojėjų“.